

SARAY ve BABIÂLİNİN İÇ YÜZÜ

Yazan: SULEYMAN KÂNI IRTEM — Tercüme, ıktibas hakkı mahfuzdur — Tefrika No. 597

Bay Zati, Türk trupu direktörü oluyor, Yıldızda yeni bir tiyatro yaptırılıyor

Gümüüşsuyu kışlasının muzika kısmında Aranda Bey için mükellef bir oda döşenmişti.

Aranda Bey sonra ailesini de İstanbula getirtti. Yıldız civarında oturan Aranda Bey ailesile mabeyinci Ragıp Paşa arasında sıkı bir dostluk hasıl olmuş, bu dostlukla Aranda Beyin muzikada mevkii, sarayda itibarı çabuk kuvvetlenmişti. Aranda Bey derece, derece terfi ederek ferikliğe kadar çıkmıştır. Hazinei hassadaki maaşından başka feriklikten de maaş ve tahsisatını alırdı.

Aranda Beyden sonra saray orkestrasına Avrupadan bir kaç ecnebi artist daha getirilmiştir.

Aranda Beyin gelmesi Bay Zatinin tefeyyüzüne başlangıç oldu. Aranda Bey kışlada yerleştiğinin ikinci günü Bay Zati klârnetle yanına girdi; fransızca bilmediği için işaretlerle anlaştılar.

Aranda Bey piyano, Bay Zati klârnet ile bir kaç parça çaldılar. Aranda Bey genç Türk musikîşinasını pek takdir etti.

O akşam mabeyinde:

— Bugün hiç beklemediğim bir şeye tesadüf ettim. Muzikada Zati isminde bir artist gördüm. Temin ederim ki Avrupada olsa birinci sınıf bir müzisiyen sayılırdı. Maaşını sordum. 130 kuruş (1) olduğunu anladım. Bu nasıl olur? Diye söylendi.

Yeni gelen bir ecnebinin bu takdiri muzikai hümayun teşkilâtı arasında Bay Zatinin kıymetini bir kat daha arttırdı. Saray trupundan çıkararak Amerikaya gitmiş olan oyuncu Oskar orada Abdülhamit aleyhinde gazetelerde yazılar yazıyordu.

Oskarın saray tiyatrosundan bahsederken (Bu tiyatrodaki dört defa düdüğü çalarak perde açan bir adam miralay, büyük bir klârnet artisti ise çavuş rütbesindedir. Abdülhamidin adaletine bakın!) Diye yazdığı da bu sıralarda şayi olmuştu. Fakat Bay Zatinin mü-lâzımsaniliğe terfii ancak sarayda Türk trupunun tekrar işe başlaması üzerine kabil olmuştur.

Bay Zati Türk trupu direktörü

Bir defa huzurda hokkabaz Fuat Bey marifetlerini göstermiş, çavuşluktan mü-lâzim olmuştu; kolağası Mehmet ve Behçet Ahmet Beyler de diğer bir arkadaşla birlikte bir bardak muzikası yapmışlar, bu da hoş gittiği için ihsan ile taltif edilmişlerdi.

Bunların nail oldukları teveccüh eserleri muzikai hümayundaki tiyatro heveskârlarını yeniden gayrete getirmişti.

Bu heveskârlar arkadaşları Bay Zatiye müracaatle:

— Biz de eski işi uyandıralım. Bir vasıta bul da esvapçı İlyas Beye tiyatro işini yaptıralsın.

Dediler. Bay Zati:

— Beni direktör tanırsanız yaparım.

Cevabını verdi. Ötekiler de kabul ettiler.

Sarayda tiyatro ve muzika işleri ikinci esvapçı Hacı İlyas Beyin uhdesinde idi.

Bay Zati tanıdıklarından ve İlyas Beyin sevdiklerinden yüzbaşı Çerkes Salih ve Mehmet Emin Beylere müracaat etti:

Aranda paşa

— Biz piyes hazırlıyalım; beyefendi seyretsin; beğenirse oynarız; beğenmezse kalır!

Dedi. İlyas Beyden:

— Yapsınlar.

Emri geldi.

Necip Paşa öldükten sonra yerine Süleyman Paşa tayin olunmuştu. Heveskârlar Süleyman Paşanın hizmetlerine bakan Osman Bey aracile kumandan paşanın rızasını tahsil ederek kışlada kumandan odasında kendi kendilerine provalar yapmağa başladılar.

(Değirmenci) opereti, Obur berber, tercümesinde beş perde iken Bay Zati tarafından dört perdeye indirilen (Hokkabaz) dramı bu suretle hazırlandı.

Hokkabazda baş rol Bay Zati-de idi. Bazıları (padişah dram istemez; Hokkabazı yapmıyalım.) Dedilerse de Bay Zati ilk hevesle bunu da repertuvara soktu.

Güllü Agop efendi saray aktörlerine çok şey öğretmişti. Kışlada çalıştığı bugünlerde esvapçı İlyas Beyin müsaadesi ve emri ile dışarıdan Manakyan efendi de kışlaya geliyor, rejisörlük ediyordu.

Arada Magakyan isminde bir artistin de gelip rejisörlük yaptığı oluyordu.

Sonraları artık Manakyan lüzum kalmadı; saray tiyatrosile münasebeti kesildi. Provalar bitince Hacı İlyas Beye haber verildi. O da gelip seyretti ve beğendi.

Yıldız tiyatrosu

Babası gibi Beyoğlundaki tiyatroya gitmek değil, Yıldız sarayından hiç bir suretle uzaklaşmak istemediği için Abdülhamit Bertran trupunu teşkil ettikten sonra ve Almanya imparatoru ilk defa İstanbula geleceği sırada (1889) Yıldızda bir tiyatro binası bulunmasına lüzum hissetmişti.

Abdülhamidin fevkalâde güzel bir çift beyaz atı vardı; bunlar başka yere nakledilerek buldukları hususî ahır yıktırılmış, Vasilâki kalfanın oğlu Yanko marifetile bu ahır yerinde Yıldız sarayının küçük ve şirin tiyatrosu vücude getirilmişti. Bu tiyatro sahnesinde çeşme ve çoban görüşü ile gayet güzel ve kıymetli bir perde vardı.

(Bu perde ya eskidiği için yahut diğer bir sebep ile değiştirilmiş olacak, ki şimdi yerinde başka ve yabancı bir perde görülüyor.)

Bu bina padişahın mükellef locasının iki tarafında beşer locadan bir de parterden ibaretti.

Tiyatro elektrikle tenvir edilirdi. Yalnız hünkârın locasında tenvirat tayıyılmışti. Abdülhamit kimse tarafından görülmeden geniş locasının bir köşesinde oyunu seyrederdi. Yanında kadın bulunur ise locasının kafesi indirilirdi.

Tiyatronun mefruşatı zarif, tezyinatı altın yaldızlı idi, duvarları kırmızı pelos ile kaplanmışti.

Bu mefruşatın büyük kısmı Yıldız marangozhanesinde yapılmışti. Elli kişiden eksik olmıyan orkestra muzikacıların padişaha arkalarını çevirmemeleri için sahnenin önünde bulunmazdı; hünkâr locasının solundaki locaların altında sahnenin sağında ayrılan perde dururdu.

Bu tiyatrodaki ilk oyunları Fransız trupu oynadı.

(Arkası var)

